

خلیج

خلیج به پیشروی آب دریاها و اقیانوس ها در خشکی گفته می شود. واژه خلیج در زبان فارسی «شاخاب»، «شاخابه» و «شاخاوه» است. با مطالعه و بررسی تاریخ تحولات زمین شناسی، درمی یابیم که در اواسط دوه سوم زمین شناسی، یعنی حدود ۳۰ میلیون سال پیش، در اثر گسترش دهانه شکاف دریای عمان خلیج های چون «خلیج فارس» و «خلیج چابهار» در بخش جنوبی کشور ایران به وجود آمد که نه تنها وجود این خلیج ها از نظر اکوسیستمی برای ایران اهمیت دارد بلکه از نظر موقعیت استراتژیکی و اقتصادی در سطح جهان از اهمیت به سزایی برخوردار است.

خلیج فارس

خلیج فارس با وسعت ۲۴۰ هزار کیلومتر مربع، در جنوبی ترین نقطه ایران واقع شده است. این خلیج از غرب با کشورهای کویت و عراق، از جنوب با کشورهای عربستان، بحرن و امارت متحده همسایه است. خلیج فارس از لحاظ وسعت بعد از خلیج مکزیکو و هودسن، سومین خلیج بزرگ جهان محسوب می شود. مهم ترین جزایر خلیج فارس عبارتند از: ابوموسی، تنب بزرگ، تنب کوچک، خارک، قشم، کیش، لاوان.

موقعیت جغرافیایی

خلیج فارس، امروزه از محل پیوند آب اروند روند در خرمشهر و بصره تا شبه جزیره مسندام در شمال عمان امتداد دارد و از طریق تنگه هرمز با دریای عمان ارتباط دارد. همچنین دریای عمان محل اتصال خلیج فارس با اقیانوس هند است. این خلیج همان طور که اشاره شد در دوره سوم زمین شناسی و بر اثر پیشروی آب دریا در خشکی شکل گرفته است. براساس مطالعات زمین شناسی این احتمال داده می شود که خلیج فارس در گذشته از نظر وسعت دو برابر وسعت فعلی بوده و یکی از علت های کوچک شدن این خلیج می تواند تحولات زمین شناسی و ریزش رسوبات رودخانه ای در طی میلیون ها باشد.

خلیج فارس، دارای عمقی حدود ۲۵ تا ۳۵ متر است که همین عمق کم باعث پیشروی خشکی به درون دریا شده است. آب خلیج فارس، با وجود، حدود ۲۰۰ چشمه آب شیرین در کف خلیج و ۲۵ چشمه جاری آب شیرین در سواحل آن، شور است. سرچشمه اصلی آب های شیرین جاری در سواحل خلیج فارس، کوههای زاگرس هستند که عبارتند از: اروند، کارون، دیاله، زاب، جراحی، مند، دالکی و میناب.

آب و هوای خلیج فارس خشک و استوایی است، به طوری که گاهی دمای هوا در تابستان به ۵۰ درجه سانتی گراد می‌رسد و در این شرایط تبخیر آب بیشتر از میزان آب‌ها وارده است.

پیشینه تاریخی

براساس کاوش‌های باستان‌شناسی در دو سوی سواحل فارسی و عربی خلیج فارس می‌توان ادعا کرد که این پهنه آبی یکی از مهم‌ترین و شاید اولین محل استقرار انسانها بوده و گهواره و مرکز تبادل تمدن‌های زیادی همچون: ایلامی، سومری، آکدی، آشوری، بابلی، ماد، پارسی، یونانی و اسلامی به شمار می‌آمده است. در کتیبه‌های آشوری خلیج فارس، «نارموتو» به معنای «دریای تلخ» آورده شده است. پادشاهان ماد، خلیج فارس را یکی از ایالت‌های جنوب غربی و سپس جزو ساتراپ یا استان چهاردهم خود به نام «درنگیانه» به شمار می‌آورند.

استان پارس در دوره هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان مهم‌ترین و قدرتمندترین استان ایران باستان بود و این استان نه تنها شامل قسمت‌های شمالی خلیج فارس می‌شد، بلکه مشتمل بر تمامی جزایر، سواحل، مناطق شبه جزیره عربستان و حتی سواحل جنوبی شبه جزیره عربستان می‌شد. این استان تا قبل از ظهور اسلام همواره تحت حاکمیت پادشاهان ایرانی بود و جزو سرزمین‌های ایران به شمار می‌رفت.

اقوام پارت در دوران هخامنشیان، دارای دو راه تجاری بودند که مهم‌ترین آن، راهی بود که از کنار فرات، آسیای صغیر، سوریه و بین‌النهرین شمالی به سمت خلیج فارس امتداد داشت. داریوش، پادشاه ایران هخامنشی، برای گسترش بازرگانی در ایران دستور حفر کانال سوئز برای عبور کشتی‌های بازرگانی از دریای پارس و نیز دریای سرخ به مصر و مدیترانه را داد. در سنگ‌نبشته‌ی برجای مانده از این دوران آمده است: «داریوش شاه گوید: من پارسی ام و از پارس، مصر را فتح و امر کردم این کانال را بکنند و از پی رود (رود نیل) تا دریایی از پارس به آن می‌روند، این کانال کنده شد و چنانکه امر کردم کشتی‌ها روانه شد؛ چنانکه اراده من بود.» در زمان ساسانیان خلیج فارس را دریای پارس می‌نامیدند و برخی از تاریخ‌نگاران و جغرافی‌دانان یونانی از خلیج فارس به نام «پرسیکوس» به معنای «خلیج پارس» یاد کرده‌اند و بالاخره این که دانشمندان مسلمان آن را، بحر فارسی یا البحر الفارسی ذکر کرده‌اند. در این دوران بندر سیراف در استان بوشهر مرکز بازرگانی بزرگی شد، چنانچه در اسناد تاریخی چین از قرن چهارم تا دوازدهم میلادی، نام پارس، فارس، پارسوا و ایران همواره دیده می‌شود.

پس از ورود اسلام به ایران، حکام ایالت فارس از طرف دستگاه خلافت امویان و عباسیان تعیین می‌شدند. اما با روی کار آمدن طاهریان به مرور زمان، امرا و پادشاهان محلی بر این ایالات حکمرانی می‌کردند. خلیج فارس در طول تاریخ به دلیل داشتن استراتژیک خاص همواره مورد توجه استعمارگان و کشورهای همسایه بوده است. مثلاً می‌توان به حمله عثمانی‌ها در دوران حکومت صفویان اشاره کرد به طوری که عثمانی‌ها با حمله به خلیج فارس هر روز بر نیروهای دریایی خود می‌افزودند و پرتغالی‌ها نیز در قرن ۱۶ میلادی پس از تسلط بر این منطقه با عثمانی‌ها درگیر شدند، این روند ادامه داشت تا اینکه در سال ۱۵۸۷ میلادی، شاه عباس به کمک انگلیسی‌ها، پرتغالی‌ها را عقب‌راند، ولی همین کمک انگلیسی‌ها باعث نفوذ بریتانیا بر این منطقه شد. تسلط استعمارگران بر این منطقه به همین جا ختم نشد. در سال ۱۰۳۳ هجری، هلندی‌ها با هدف تجارت بر تنگه هرمز تسلط یافتند که همین باعث اختلاف هلندی‌ها با انگلیسی‌ها شد، هنوز از اختلاف این دو کشور چندی

نگذشته بود که فرانسوی ها با تاسیس شرکت فرانسوی- هندی در سال ۱۰۷۵ هجری به جمع رقبا پیوستند. با روی کار آمدن نادرشاه افشار، وضعیت خلیج فارس به نسبت بهبود یافت. نادرشاه دستور ایجاد نیروی دریایی در خلیج فارس را داد و چند فروند کشتی از انگلستان و هلند خریداری کرد. تاخت و تاز و نفوذ استعمارگران در دوران قاجاریه به دلیل بی کفایتی پادشاهان افزایش یافت به طور که دولت انگلیس خود را فرمانروای خلیج فارس می دانست، هرچند امیر کبیر، تلاش زیادی برای تشکیل نیروی دریایی ایران در خلیج فارس و دریای خزر کرد ولی کارشکنی های استعمارزده های داخل و درباریان مانع از تحقق این اهداف شد.

در دوران رژیم پهلوی، حضور بیگانگان تا پایان جنگ جهانی دوم همچنان بر خلیج فارس سایه افکنده بود، ولی بعد از جنگ جهانی دوم رضاشاه با حمایت آمریکا هرچند توانست بر خلیج فارس مسلط شود و نیروی دریایی خود را تقویت و بر خلیج فارس تسلط یابد ولی وابستگی های بیش از حد ایران به آمریکا کم کم زمینه سرنگونی رژیم پهلوی را رقم زد.

با پیروزی انقلاب اسلامی همواره توطئه ها و تحریک کشورهای حاشیه خلیج فارس توسط آمریکا و انگلیس تا به امروز باعث اختلاف در منطقه و ایجاد ناامنی در این منطقه شده است. به طور مثال تحریک کشورهای حاشیه خلیج فارس به ویژه کشور کوچک و وابسته امارات متحده توسط آمریکا و انگلیس، باعث شده این کشور با طرح نام جعلی برای خلیج فارس و عنوان کردن خلیج عربی تلاش در راه اندازی جنگ روانی و به دنبال آن فشارهای سیاسی علیه ایران می باشد.

نام خلیج فارس را اولین بار کارگزار استعمار انگلیس در خلیج فارس به نام «لرد بلگریو» جعل کرد و در کتاب خود نوشت: «خلیج فارس که تازیان اینک آن را خلیج عربی گویند...». هرچند این شخص تلاش کرد این واژه ساختگی را در بین کشورهای منطقه خلیج فارس به ویژه اعراب رواج دهد، اما این نکته را فراموش کرده بود که خلیج فارس از دوران باستان تا به امروز خلیج فارس بود و همیشه به این نام خواهد ماند و دولت جمهوری اسلامی ایران نیز با تکیه بر تمامی اسناد تاریخی و مدارک برجای مانده از دوران باستان و دوران معاصر موقعیت . و تاریخ خلیج همیشه فارس را جزو تاریخ سرفراز و جدانشدنی خود می داند. به همین مناسبت دولت جمهوری اسلامی ایران روز ۱۰ اردیبهشت ماه را در تقویم رسمی کشور «روز ملی خلیج همیشه فارس» به ثبت رسانده است.